

Fröjd för ögat

Liljenäs erbjuder vacker utsikt över Bolmens här mycket grunda vatten. Omgiven av ask, ek och lind kluckar vågorna mot strandkanten. Intressanta är alla de fornlämningar som finns runt Liljenäs.

Bo och fiska

För den som har fiske som hobby, erbjuder Bolmen stora möjligheter för såväl flugfiske som spinnfiske på fina fiskevatten. Liljenäs Natur och Fritid säljer fiskekort och har uthyrning av både båt, kanot och fiskeutrustning. Maten kan tillagas på den grillplats som ligger vid sjön. På Liljenäs erbjuds också logi.

Bada!

Strax väster om Liljenäs ligger en fin badplats med stor öppen gräsyta och lekplats för barnen. Vattnet är långgrunt med sandbotten. En flotte guppar ute i vattnet.

Fågelrika strandängar

Många besöker Liljenäs för att studera det rika fågellivet. För den fågelintresserade rekommenderas också ett besök vid sjön Draven längre upp längs Lillån. Store Mosse Nationalpark ligger inte heller så långt bort.

Läs mera!

Om fågellivet: www.forening.westbo.se/vfk/vfk_lokaler.bolmen.htm

Om Liljenäs Natur och Fritid: www.visit-varnamo.com/svenska/vmotur.html se under medlemmar: Länk till Liljenäs Natur och Fritid.

Orrhede, P-O: "Sägner och verklighet kring Nordiska sjuårskriget i Finnveden" ur Finnveden förr, Värnamo Hembygdsförening (finns i en pärm på Unnaryds bibliotek: "Historia, natur och övrig information om projektet", flik 1: Krig).

Zimmergren, R. (red.): Forshedabydagens näringsliv. 2005.

Vägbeskrivning

Från vägen mellan Unnaryd och Bredaryd/Reftele: Sväng av i Tallberga (22 km från Unnaryd) mot Liljenäs. Därifrån är det ungefär sex kilometer till Liljenäs. Strax innan Liljenäs finns en liten grusväg som leder till badplatsen. Det går givetvis också bra att nå Liljenäs sjövägen med båt på Bolmen.

1, Kungsvägen. 2, Hagmark med gamla lövträd. 3, Stenåldersboplatz. 4, Hammargården. 5, Yngre järnåldersgravfält. 6, Sten med vattenståndsmarkering och brygga. 7, Ekhagmark. 8, Fågeltorn. 9, Gamla slottet.

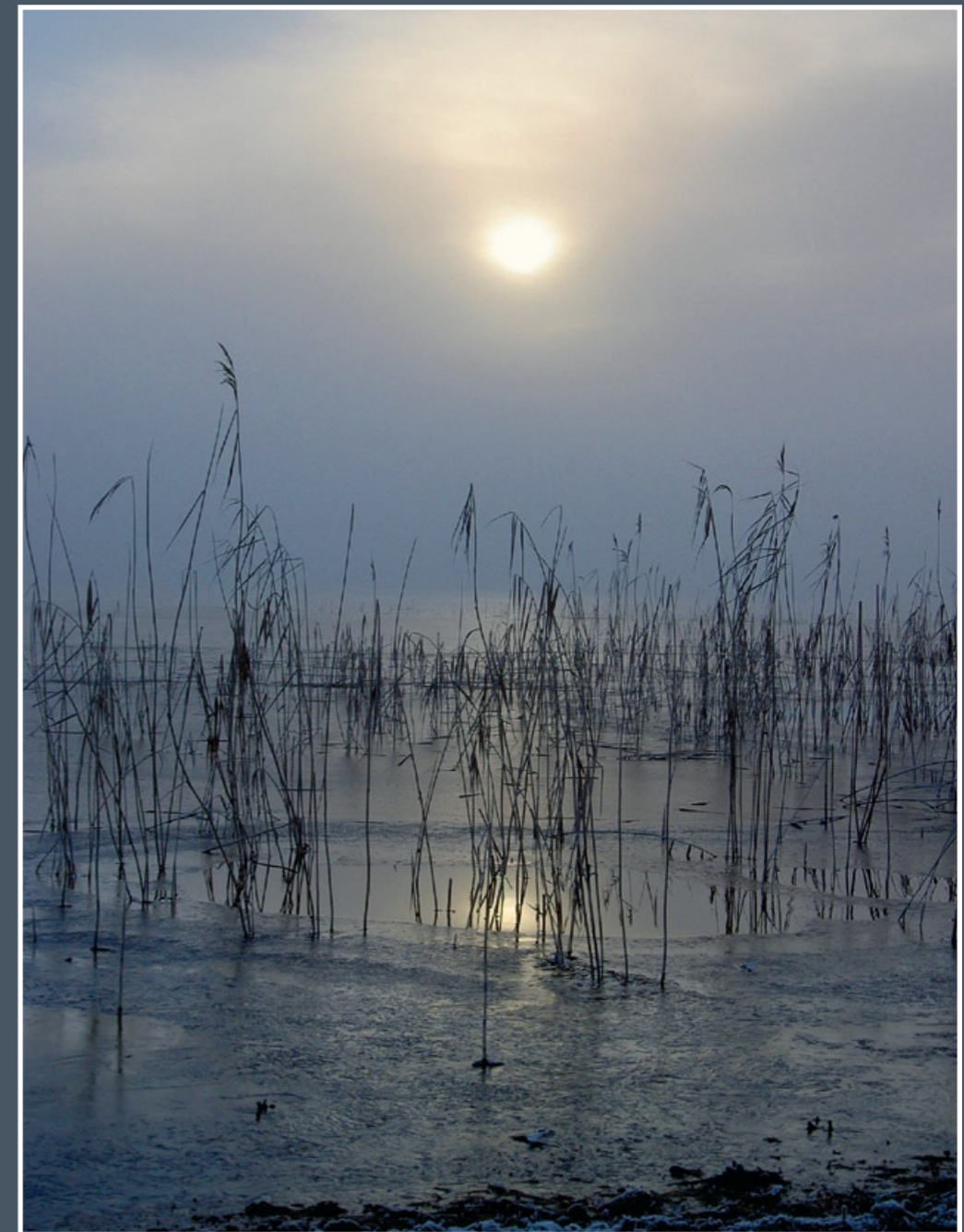
GPS (RT 90 2.5 gon V). Liljenäs: 1376300 Ö, 6330126 N. Badplatsen: 1375750 Ö, 6329950 N. Stenåldersboplatz: 1376575 Ö, 6330240 N. Järnåldersgravfält: 1375240 Ö, 6329636 N

Omslagsbild: Solnedgång vid Liljenäs strand. **Foto:** Bo Tengnäs. **Huvudsakliga källor:** "Lillienbergska fideikommissen och ätten von Heijne" av Kurt G. Trägårdh; "Sägner och verklighet kring Nordiska sjuårskriget i Finnveden" av Per-Olof Orrhede, ur "Finnveden förr". Värnamo Hembygdsförening; Christian Iversen, Liljenäs. **Faktasök:** Malin Ekwall. **Textsammanställning:** Karin Tengnäs. **Foton där ej annat anges:** Bo och Karin Tengnäs. **Logotyp:** Lars Lidman. **Grafisk form:** Tecknargården/Willy Lindström. **Produktion:** Naturbruk AB/Bo Tengnäs. **Projektsamordning:** Bitte Rosén Nilsson, Hylte kommun. **Copyright:** Naturbruk AB. **Tryckår:** 2006.

Foldrarna i serien "I Ebbe Skammelsons kölvatten" finns på Internet: www.unnaryd.com

I EBBE SKAMMELSONS KÖLVATTEN

"Jag sammankallar gårdens folk och är den Herrens Willias Tolck som nedlagt här all kostnad möda Ej glömmas skall trots tidens erg vår husbond: grewe Lillienberg."

Inskription på vällinglockan i Liljenäs.

Liljenäs

Kvällsstämning över Liljenäsviken.

Gåva till Vadstena kloster på medeltiden

Rester av en stenåldersboplats och ett gravfält från yngre järnåldern vittnar om att det tidigt fanns bosättningar vid Bolmens norra ände. Bland fynden från förhistorisk tid märks en skafthålsyx och ett hängsmycke av brons. Från 1300-talet vet man mer detaljer. Då var Liljenäs och Hammargården en fastighet som hette Hammar. Den första kända ägaren hette Ulf Nielsson. Han skänkte någon gång på 1300-talet egendomen som morgongåva till sin hustru Ingeborg Larsdotter Sture. Hon tillhörde den Stureätt som utslocknade med Sten Sture den äldre. När Ulf Nielsson dog gifte Ingeborg om sig med Den Heliga Birgittas dotterson Arvid Sigvidsson Ribbing. Arvid kom från Vapnö i Halland där hans far, alltså Den Heliga Birgittas måg, Sigvid Sigvidsson hade rykte om sig att vara ogudaktig och ägna sig åt sjöröveri längs den halländska kusten. I samband med att Den Heliga Birgitta grundade Vadstena kloster skänktes Hammar på 1370-talet till klostret.

Arrendatorn Arvid Svan dömd för landsförräderi

År 1427 nämns Arvid Svan för första gången i klostrets jordeböcker. Han står då som arrendator till Hammar på livstid. Arvid Svan var lagman över "Tiohärad" motsvarande ungefär Småland och Västergötland. Under de våldsamma krigen då bland annat Pilsborg brändes 1434 var tillvaron osäker. År 1453 var den norra delen av Bolmen svensk medan den södra delen kontrollerades av danskarna. Kanske var det i rädsla för sin

gårds eventuella fall som Arvid Svan gick över till den danska sidan. Han dömdes för landsförräderi. Ingen vet vad som hände med honom efter det.

Genom den allmänna kyrkoreduktionen på Gustav Vasas tid miste Vadstena kloster äganderätten. Egendomen hade då också delats. Hammar kallades den nuvarande Hammargården och det som nu är Liljenäs gick under beteckningen Ryd. Båda gårdarna drogs in till staten och blev kung Gustav Vasas personliga egendom. De övergick senare till hans son, Erik XIV.

Uppror mot fogden på Hammar

Under 1530-talet kontrollerades Hammar av fogden Jören Jönsson. Han fick särskilda befogenheter av kung Gustav Vasa som var i behov av pengar. Med grymhet styrde och ställde Jören Jönsson i sitt revir och han drev in höga skatter från bönderna. Han blev allmänt avskydd. Bönderna gjorde uppror. Jören Jönsson blev förflyttad och kanske sedan ihjälskjuten. Ilskan fanns emellertid kvar bland bönderna och Hammar brändes ner under Dackefejden 1542. Året efter dödades fogden på Kungsholmen vid Unnens norra ände. Detta var inga goda tider för fogdarna i trakten! År 1552 slog kungen åter samman de båda gårdarna Hammar och Ryd till Finnvedens enda kungsgård: Hammargården.

Trupper från Danmark bränner kungsgården

Den legendariske danske härföraren Daniel Rantzau fick under det Nordiska sjuårskriget kung Fredriks tillåtelse att rycka fram mot Hammargården. Den

plundrades och brändes ner. Rantzau fick veta att svenska trupper under ledning av guvernören Charles de Mornay befann sig i trakten. Svenskarna hade lyckats skrapa ihop en liten armé av ett tusental bönder och 200 "fribyttere" samt ett antal ryttare. Rantzau skickade en trupp ledd av Fredrik von Dohna att söka upp svenskarna och anfalla dem i ryggen. Men mot förmodan stötte den danska truppen ihop med svenskarna, front mot front. Det var varmt och "det var inte tre av Herr von Dohnas ryttare som hade behållit harnesket på". Trots danskarnas "föga militära skick" blev svenskarna tvungna att ge sig. Charles de Mornay fick lämna häst och allt för att rädda sig genom hastig flykt. I jorden vid Liljenäs har hittats såväl betsel som eldvapen, kulor och svärd. De är resterna efter de krig som utspelats här.

Hammar blir Bolmsnäs säteri och sedan Lillienäs fideikommiss

Västbos häradshövding Göran Månsson Stierna bytte år 1594 till sig egendomen och bildade Bolmsnäs säteri. I slutet på 1600-talet pantsattes delar av säteriet till kronofogden i Västbo härad, Daniel Danielsson Dreffling, adlad Lillienberg. År

Liljenäs gård.

1717 fick han hälftenbruk i Bolmsnäs när ägaren inte längre klarade sina skulder. Enligt en sägen kunde människorna i byn förutse Daniel Lillienbergs hemkomst: En svart hästskjuts med två stora svarta hundar med eldsprutande gap som förelöpare.

År 1764 köpte hans söner säteriet och bildade ett fideikommiss med namnet Lillienäs. Att gården gjordes till fideikommiss innebar att den under brödernas livstid skulle brukas av dessa

Badplatsen.

gemensamt. När de alla avlidit skulle fideikommisset övergå till söner i nästa generation. Fanns det inga söner fick dottrarna arva. Efter ett flertal ägare inom ätten Lillienberg blev godsägare Erland Georg von Heijne-Lillienberg den siste fideikommissarien på gården. Han sålde gården 1928.

Byggnaderna på Liljenäs

Den nuvarande huvudbyggnaden byggdes 1766-1770. Den utgjorde ursprungligen en flygelbyggnad till en annan huvudbyggnad som brann ner för omkring 200 år sedan. Ett annat hus står mitt emot huvudbyggnaden. Det har bland annat tjänstgjort som mejeri och magasin i början av 1900-talet. Ett minne från den Lillienbergska tiden är en vällingklocka som användes till att sammankalla arbetarna till måltiderna. Den är gjuten 1797 av Jonas Magnus Fries i Jönköping (Detta var den kände botanisten Elias Fries' farbror).

Naturen i Liljenäs

Liljenäs är ett paradiset för fågelskådare! Liljenäsviken är en grund vik som erbjuder en av norra Bolmens allra bästa rastplatser för vadare, främst under höstflyttningen. Kärrsnäppa och större strandpipare är då vanliga. I sydöstra delen av viken finns ett litet vassområde

som ibland bjuder på sällsynta arter som rördrom, skäggmes och blåhake. Vid månadsskiftet april/maj finns det chans att se rastande änder av arter som normalt bara håller till i havet, till exempel ejder, bergand, sjöorre, svärta och alfågel. På våren fungerar snöfria fält som en magnet på tidigt anländande fåglar som gäss, vipor, ljungpipare och starar. Under vinterhalvåret syns ibland havsörn och kungsörn.

Nordväst om bebyggelsen vid Liljenäs finns en fin hagmark med lindar, askar, grova ekar och hassel. I området kan man skönja rester av den gamla tillfartsvägen "Kungsvägen". På udden söder om Liljenäs finns också värdefull och vacker ekhagmark. Därifrån är utsikten mot Bolmen betagande. Längst ut på udden finns bryggan där Bolmens ångbåtar en gång brukade lägga till.

Spår av Bolmens sänkning

I vattnet vid Liljenäs finns en sten med ett horisontellt streck och årtal 1887 inristat. Inristningen är gjord till minne av en av Bolmens sänkningar.

Stenåldern. Stenåldern är en samlingsbenämning på den äldsta och mest omfattande delen av människans förhistoria. Den äldre stenåldern började i Norden för drygt 10 000 år sedan och den yngre stenåldern betecknar ungefär tiden 4300–1800 före Kristus.

Järnåldern och vikingatiden. I Norden började järnåldern ungefär 500 före Kristus och varade till 1050 efter Kristus. Med yngre järnåldern menas åren mellan 400 och 1050 efter Kristus. Vikingatiden är benämningen på den sista perioden av järnåldern från ungefär 800 till 1050 efter Kristus.

Västbo. Västbo härad omfattar delar av västra Småland. Med härad menas det äldre lokala tingsdistriktet. Ett härad var alltså ett rätts- och förvaltningsområde.

Morgongåva. En morgongåva är en gåva som den nyblivne maken ger till sin maka dagen efter bröllopet.

Heliga Birgitta (ca 1303–1373). Gift med lagmannen Ulf Gudmarsson med vilken hon fick åtta barn. Efter makens död försämrades hennes relationer till kung Magnus Eriksson och från 1349 vistades hon mest i Rom. Begravd i Vadstena kloster. Helgonförklarad 1391.

Dackefejden. Dackefejden är det största bondeupproret i Sveriges historia. Det ägde rum 1542-1543 och leddes av smålandsbonden Nils Dacke. Gustav Vasas politik att stärka centralmakten hade orsakat missnöje. På flera håll i Småland hade skatterna mångdubblats. Upproret var till en början mycket framgångsrikt. Kungen tvingades låta Dacke regera i Småland. Men Gustav Vasa samlade snart fler trupper och lyckades till slut slå ner upproret. Dacke dödades.

Allmänna kyrkoreduktionen. Den allmänna kyrkoreduktionen innebar att staten återtog egendomar som kyrka och kloster blivit ägare till.